

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Názov práce: Súčasné perspektívy estetiky environmentu

Autor práce: Mgr. Adrián Kvokačka, PhD., Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

Oponent: prof. PhDr. Erich Mistrík, CSc., Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Odbor habilitačného a inauguračného konania: Estetika

Aktuálnosť zvolenej témy

Estetika prírody, estetika životného prostredia, estetika environmentu (je možné použiť aj ďalšie termíny) je v poslednom storočí značne zanedbaná. Estetika sa celosvetovo orientovala hlavne na analýzu a interpretáciu umenia, resp. v posledných desaťročiach na estetiku každodennosti. Na Slovensku prakticky absentovala (okrem občasných úvah o „kráse prírody“). Environmentálne súvislosti života človeka sú však stále väčšou výzvou, preto je nevyhnutné, aby sa im venovali všetky vedné disciplíny, ktoré sú toho schopné.

Tému habilitačnej práce preto považujem za veľmi aktuálnu – aj kvôli objektívnosti problémov, aj kvôli jej zanedbávaniu vo svetovej literatúry, aj kvôli jej skoro úplnému zanedbaniu na Slovensku.

Plnenie cieľov habilitačnej práce

A. Kvokačka si predsavzal interpretovať vznik a premeny estetiky environmentu v poslednom storočí (polstoročí) a hľadať možnosti Kantovej estetiky pre jej ďalší rozvoj.

Pri povrchnom pohľade by sa mohlo zdať, že druhá a tretia časť práce je prehľadom literatúry. Nie je to tak, hoci autor v nich prakticky nevybočí zo svojho záujmu o mysliteľov v estetike environmentu. Inak je písaná iba prvá a štvrtá kapitola.

V prvej kapitole vecne, jasne a bez zbytočných prietáhov vymedzuje kľúčový pojem svojej práce – environment. Už tu odkazuje na zanedbanie podobných analýz v estetike – keď environment nechápe len ako rámeček (= príroda), z ktorého človek vyrástol a v ktorom existuje. Pre estetické analýzy je oveľa podnetnejšie Kvokačkovo chápanie environmentu ako vzťahu medzi človekom a prírodou, vzťahom, v ktorom síce človek je a bude stále závislý od

prírody a jeho evolúcia prebieha pod vplyvom životného prostredia, ale dnes je v tomto vzťahu podstatne aktívnejší ako kedysi. Autor si tak vytvoril široký priestor pre rozvíjanie estetického myslenia o environmente. Celá estetika sa venuje vzťahom človeka k svetu, preto ani pri analýzach environmentu nemôže človek len obdivovať „objektívne“ (= mimo neho) existujúce estetické kvality, ale mal by reflektovať svoj aktívny vzťah k nim.

Ako správne píše A. Kvokačka, nejde iba o rozšírenie estetického myslenia, ale o oslabenie dôrazu na analýzy umenia a o podstatné posilnenie environmentálnych analýz v estetike. Vyhne sa tak aj statickému prístupu, pri ktorom vystupuje príroda ako prakticky nemenná a otvorí si priestor pre dynamický prístup, pri ktorom je človeka v environmente oveľa aktívnejším činiteľom. Je to posun adekvátny súčasnému stavu ľudskej činnosti – príroda už nie je iba „pekná vyhládka“ či priestor na relax, ale tvorí jeden systém s ľudskou činnosťou.

Pri takomto prístupe je možné efektívne hľadať špecifiká estetických kvalít environmentu ako aj špecifiká ich teoretických estetických interpretácií.

K plneniu cieľov práce sa A. Kvokačka dostáva detailnou analýzou a interpretáciou prác kľúčových mysliteľov estetiky environmentu, čo je predmetom druhej a tretej kapitoly.

Je logické, že druhá kapitola má menší rozsah, pretože v nej autor skúma iba historické predpoklady rozvoja estetiky environmentu. Pretože také estetické myslenie sa skutočne rozvíja až v poslednom storočí, je prirodzené, že oveľa väčší rozsah má tretia kapitola.

V tejto kapitole treba oceniť precíznu analýzu jednotlivých prác. Autor sa pridrižiava vedeckej korektnosti, pretože sa nesnaží jednotlivým autorom vnútiť svoje vnímanie problematiky, ale až s istou pokorou a s úctou voči ich uvažovaniu sa snaží uchopiť jadro ich myšlienok. Hľadá podnety pre súčasné estetické myslenie, nevyhľadáva, kde urobili chybu alebo kde mohli vidieť veci inak. Preukazuje tak nie iba znalosť svetovej literatúry k problematike, ale aj schopnosť citlivo ju využiť pri hľadaní možností pre ďalšie uvažovanie. Rešpektuje dobu, v ktorej tieto teórie vznikli a hoci ich hodnotí z hľadiska prínosu pre súčasné myslenie, neodmieta ich za to, že nevedeli to, čo vieme dnes.

Zároveň hľadá hlavné trendy v koncepciách uvažovania o environmente, ktoré úzko preväzuje s doterajšími estetickými teóriami. Tak sa mu darí aj jasne identifikovať zvláštnosti tejto časti uvažovania v estetike.

Cenná je aj štvrtá kapitola, v ktorej si zaumienil argumentovať v prospech Kantovej estetiky, z ktorej chce vyťažiť podnety pre moderné estetické analýzy environmentu. Tieto časti práce považujem za hlavný a originálny prínos A. Kvokačku do témy (porov. nižšie).

Zvolené metódy spracovania

A. Kvokačka v úvode práce proklamuje, že využije heuristickú metódu, interpretáciu a komparáciu literatúry. Takéto konštatovania bývajú v teoretických prácach bežné a často sa za nimi skrýva relatívne jednoduchý prehľad literatúry. V tejto práci – ako som skonštatoval vyššie – však máme pred sebou poctivé analýzy myšlienok, pojmov a koncepcií reprezentatívnych teoretikov v problematike. Autor práce ukázal, že heuristická metóda je cennou metódou a je možné s ňou dosahovať skutočne originálne interpretácie literatúry. Pri takom využití je plne adekvátnou metódou pre splnenie cieľov jeho práce.

Výsledky práce

K výsledkom tejto habilitačnej práce by sme mohli zaradiť aj detailnú a korektnú interpretáciu teórií jednotlivých mysliteľov, pretože v slovenskom prostredí je väčšina z nich známa iba okrajovo (známejší sú u nás iba českí teoretici).

Za skutočne originálny prínos Kvokačkovej práce považujem spätný pohľad na estetiku I. Kanta.

O aktuálnosti Kantových teórií sa často píše, málokto si však trúfne skutočne interpretovať či dokonca aktualizovať jeho poznatky. I. Kant je podobným balvanom ako vo filozofii M. Heidegger či v poézii P. O. Hviezdoslav – všetci ich oslavujú, ale málokto skutočne číta pôvodné diela, väčšinou sa čítajú iba interpretácie a len pár ľudí môže tvrdiť, že im skutočne rozumejú. A. Kvokačka ukázal, že roky jeho práce venovanej I. Kantovi neboli zbytočné a že si bez môže bez problémov trúfnuť na jeho interpretáciu.

Vo štvrtej kapitole tak ponúka analógie Kantových teórií so súčasnými teóriami, dôsledky súčasných teórií pre využitie I. Kanta i naopak, dôsledky Kantových teórií pre súčasné uvažovanie o environmente. Trochu menej je so zvyškom práce previazaná časť o Kantovom uvažovaní o meste, ale aj tam A. Kvokačka našiel u nemeckého mysliteľa podnetné časti.

Pri časti o vzťahu Kantovej estetiky k estetickému mysleniu o každodennosti by som očakával aj konfrontácie s myslením Richarda Shustermana, Katyou Mandoki či s českými autormi Dušanom Šindelárom a Jiřím Vaněkom. Habilitant však zrejme považoval za logické hľadať súvislosti Kantovej estetiky s teóriami tých mysliteľov, ktorých analyzuje v predchádzajúcich kapitolách.

Táto práca si vyžadovala značný teoretický výkon. Možno preto už nezostal priestor na to, čo by bolo najcennejšie: Skutočné rozvinutie estetického myslenia I. Kanta pri uvažovaní o estetike environmentu podľa súčasných potrieb. Tam by sa zrejme ukázala nielen aktuálnosť jeho teórií, ale na druhej strane možno aj fakt, že z hľadiska dnešnej vedy sú už predsa len trochu zastarané. Zrejme by sa ukázalo, že Kantove a priori je možno len kultúrnym a výchovno-vzdelávacím pozadím človeka pri vnímaní krásy; možno by sa ukázali biologické a evolučné súvislosti tohto a priori; možno by bolo potrebné ju konfrontovať s empirickými výskumami estetického vnímania. Privítal by som preto konfrontáciu Kantovej estetiky s teóriami tzv. evolučnej estetiky napr. Ellen Dissanayake, Dennisa Duttona, Marcosa Nadala a ďalších, s výskumami empirickej a experimentálnej estetiky napr. Helmutha Lедера, Martina Skova a ďalších, aj s teóriami antropologickej estetiky, napr. Wilfrieda van Dammeho. Práve tieto súčasné tendencie v estetike ďaleko presahujú oblasť umenia a vnímajú estetické fenomény v oveľa širšom spektre.

Podobné porovnania by preverili platnosť Kantových teórií pri stretnutí s najnovšími exaktnými výskumami. Ale to by už bola asi iná práca. Kvokačka urobil detailnú a vedecky korektnú prolegomenu k podobným analýzám.

Ešte jeden detail: Za nadbytočné považujem využitie právnického termínu subrepcia v záverečných analýzach. Priznám sa, že som ani nepochopil autorov úmysel s týmto termínom.

Formálna stránka práce

Práca je jasne štruktúrovaná, autor sa korektne odvoláva na využitú literatúru, ktorú uvádza podľa bibliografických noriem. Čítanie práce sťažujú knižné štylizácie, ktoré sa občas dostávajú až na hranicu manieri a občasné nedostatky v interpunkcii.

Otázky na obhajobu

Ocenil by som, keby A. Kvokačka na obhajobe venoval dvom témam:

Aké vidí možnosti Kantovej Kritiky súdnosti pri analýzach súčasných procesov masovej kultúry, ktorú by sme mohli nazvať kultúrnym environmentom?

Aké vidí možnosti Kantovej Kritiky súdnosti pri analýzach premien vzťahu človeka k vlastnému telu? Nemám na mysli človeka ako ideál krásy a účelnej dokonalosti. Mám na mysli vplyv mediálnych noriem ľudskej krásy.

Záverečné hodnotenie

Práca A. Kvokačku je aktuálnym, podnetným a teoreticky precíznym príspevkom k diskusii o estetike životného prostredia (environmentu a pod.). Autor preukázal hlbokú znalosť relevantnej literatúry aj schopnosť hĺbkovej teoretickej interpretácie. Práca spĺňa požiadavky kladené na habilitačné práce.

Habilitačnú prácu Mgr. Adriána Kvokačku, PhD. Súčasná perspektívy estetiky environmentu **odporúčam** prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe a habilitačnej prednáške **odporúčam** udeliť vedecko-pedagogický titul docent v odbore habilitačného konania a inauguračného konania estetika.

V Bratislava, dátum 22. 11. 2021

Prof. PhDr. Erich Mistrík, CSc.